

Rettsoppgjøret

Hevn, jus - eller politikk?

Utkast 4 - utskrevet 8. februar 2001

1) Utvidet Stortingsperiode - gyldig vedtak eller ikke?

Det Storting som trådte sammen etter Stortingsvalget i 1936, skulle etter Grunnloven sitte i tre år - dvs. frem til høsten 1939. I 1939 vedtok imidlertid Stortinget å forlenge Stortingsperioden fra tre til fire år, en ordning som etter Grunnlovens bestemmelser skulle gjelde fra og med neste Stortingsvalg. Stortingsmennene lot imidlertid ordningen gjelde fra inneværende periode, og forlenget dermed sin egen valgte periode med et helt år - i strid med Grunnloven. Enkelte kommentatorer i mediene kalte det endog for et "statskupp". Etter dette aksepterte mange aldri Stortingets mandat - det ble ansett for å være en lovstridig forsamling, med de følger dette måtte få for hva denne forsamlingen vedtok. Som en videreføring av dette, har enkelte hevdet at det derfor ikke var et lovlig Storting som samlet seg på Elverum 9. april 1940 for å gjøre sine drøftelser og ulike vedtak der.

2) Elverumsfullmakten - forelå den?

I ettertiden har historikere og jurister trukket frem den såkalte "Elverumsfullmakten" som det juridiske og konstitusjonelle fundament for regjeringen Nygaardsvolds virke i England under okkupasjonen. Regjeringen Nygaardsvold fikk imidlertid aldri noen utvidet fullmakt av Stortinget i april dagene 1940. Hambro, som fremla forslaget, la det aldri frem for votering etter at en uavhengig representant ved navn Ingvald Førre hadde uttrykt seg skeptisk mot lovligheten av et slik forslag. Etter Førres innlegg fryktet Hambro at Førre ville reise motstand mot forslaget dersom det ble fremlagt for votering. I referatet fra møtet på Elverum 9. april 1940 står replikkvekslingen gjengitt slik:

Stortingspresident C. J. Hambro (Høyre):

"Presidenten har altså foreslått at Stortinget bemyndiger Regjeringen til, inntil det tidspunkt kommer da Regjeringen og Stortingets presidentskap etter konferanse innkaller Stortinget til neste ordinære møte, å ivareta rikets interesser og treffe de avgjørelser og beføyelser på Stortingets og Regjeringens vegne, som må anses for påkrevd av hensyn til landets sikkerhet og fremtid.

Representanten Ingvald Førre (innvalgt for Arbeiderpartiet i 1936, men uavhengig representant fra 1938):

"Jeg vil spørre hvilken hjemmel man har i Grunnloven for en sådan beslutning. Jeg går ut fra at den er der, men jeg vil spørre hvilken paragraf det er."

Christian Stray (Venstre):

"Det sier seg selv, for vi har en bestemmelse om at Regjeringen kan gi provisoriske anordninger i det tilfelle Stortinget ikke er samlet. Det er den samme fullmakt vi gir nå."

Ingvald Førre:

"Hvis Regjeringen har den fullmakt, behøver den ikke få en ny."

Getz (Høyre):

"Fullmakten ligger i situasjonen, vi kan ikke begynne å granske etter paragrafer."

Hambro:

“Det er en helt riktig bemerkning, og Stortinget bekrefter alene ved sin beslutning den generelle adgang til å gi provisoriske anordninger som regjeringen har i den tid da Stortinget ikke er samlet.”

Kilde: Referat av Stortingets forhandlinger, dok. nr. 2, side 749.

Noen votering er ikke referert, forslaget er heller ikke avsluttet med det vanlige “og betrakter det som bifalt” eller “betrakter det som enstemmig bifalt.”

14. august 1959 kommer den da forhenværende stortingsrepresentanten Førre med oppsiktsvekkende opplysninger rundt denne debatten i en artikkel i Andøya Avis:

«Da Stortinget trådte sammen etter krigen, fikk vi alle (som regel under alle forhold) de stenografiske referater til godkjennelse. Og det viste seg at stenografene hadde referert oss helt korrekt, og de ble godkjent for å trykkes i Stortingstidende. Og da de ble oversendt oss var de helt korrekte. Imidlertid hadde jeg utlånt det nummer av Stortingstidende som omfattet møtet på Elverum, hvorfor jeg skrev til en stortingsmann og ba ham besørge meg tilsendt Stortingstidende, den del som angikk Elverumsmøtet. Og jeg fikk noe som lignet disse bladene. Men til min store forbauselse ser jeg at referatet er omarbeidet. Mine uttalelser er omskrevet og forkortet».

Historieprofessor Grimnes påpeker også et annet viktig moment i sin bok “Veien inn i krigen” side 101:

“Endelig kan man peke på at en fullmakt til å utøve lovgivningsmyndighet må gis som en formell lov, ved en beslutning av Odels- eller Lagtinget, mens Hambro fremsatte sitt forslag i plenum.”

Professor Johs. Andenæs i «Det vanskelige oppgjøret» side 93-94:

«Det ser ut til at hverken Stray eller Hambro i øyeblikket husket at myndigheten til å gi provisoriske anordninger når Stortinget ikke er samlet, er temmelig begrenset».

Stortinget kan ikke delegere større myndighet enn det selv har!

I Undersøkelleskommisjonens innstilling til Stortinget leser vi fra Hambros forklaring:

« Og når jeg ikke lot formelt votere over det forslag som var fremsatt av meg, skyldes det først og fremst mitt inntrykk av at Førre ville reise en sterk motstand om det kom til votering».

«Min oppfatning var at nå gjaldt det å bevare en enstemmig fasade utad og klinke over om det fantes mindre sprekker. Derfor måtte det forhindres at Førres protest ledet til en allmindeligg debatt. Der hadde vært visse tendenser som gjorde at jeg gikk frem på den måten som man kjenner».

Forfatteren og historikeren Kjell Fjørtoft kommenterer dette slik i sin bok «Mot stupet», side 318:

«Når Stortinget ikke har fattet noe vedtak på Elverum den 9. april 1940 fordi forslaget er holdt tilbake fra votering av stortingspresidenten for å forhindre en debatt, så er det naturlig nok heller ikke gitt noen generalfullmakt til regjeringen. Det sier seg selv!»

«Norsk krigsleksikon», side 82:

«Noen votering ble ikke foretatt. Forslaget ble heller ikke ansett vedtatt av presidenten før forhandlingene ble avsluttet i en blanding av naiv forvirring og høystemt patos ved meldingen om den tyske fremmarsj».

Johan Nygaardsvold i Stortingsdebatt 28. februar 1946:

«Det er ganske klart, forekommer det meg, at hvis regjeringen Nygaardsvold ikke hadde noen fullmakt, men allikevel grep inn i den bevilgende og lovgivende myndighets myndighetskompetanse, så må den bli å anse på en meget skarpere måte enn den ellers ville blitt, for dens forhold. Den har dermed gjort seg skyldig i et konstitusjonelt overgrep».

I daværende utenriksminister Kohts bok "For fred og fridom", side 227, omtaler han Elverumsmøtet slik:

"Og der fekk Hambro forma dei fullmaktane som ga Regjeringa eit fast lovleg grunnlag å stå på."

Koht fastslår med andre ord at fundamentet for Regjeringens virke under tiden i London, var Elverumsfullmakten. En fullmakt som altså ikke forelå!

Da blir det desto mer interessant å lese Hambros egen beskrivelse, fortsatt referert fra hans redegjørelse av 12. juni 1946:

"På spørsmål om Regjeringens maktutøvelse i London, kan jeg alene svare at det inntrykk som ble skapt var at Regjeringen, etterhvert som den kom i vane med å utøve all makt uten at det fantes adgang til kritikk, strakte den såkalte Elverumsfullmakt lenger og lenger. Det var som dens medlemmer etterhvert bibragte seg den tro at Regjeringen hadde fått et enstemmig tillitsvotum på Elverum. Dette ble også sagt offentlig, skjønt det var meget langt fra de faktiske forhold."

Og hva var egentlig utgangspunktet for Hambros forslag? I denne tiden var de fleste innstilt på forhandlinger med tyskerne, for å få til noe som kunne ligne den danske løsning. Hambro ønsket derfor å utstyre regjeringen Nygaardsvold med fullmakter til å forhandle med tyskerne på Stortingets vegne - inntil Stortinget kunne samles igjen. En fullmakt som skulle utstyre regjeringen med det nødvendige mandat - på kort sikt! Forslaget var ikke ment som basis for en komplisert folkerettslig situasjon som antagelig ingen av de tilstedeværende på Elverumsmøtet da så for seg: At regjeringen to måneder senere skulle måtte virke fra et fremmed land!

I professor Ole Kristian Grimnes' bok «Veien inn i krigen», skriver han:

«Derfor kunne stortingspresidenten avslutte møtet på Elverum ved 23:30-tiden om kvelden med å si at Tingets forhandlinger var utsatt «inntil nærmere kunngjørelse og innkallelse, som forhåpentlig vil kunne skje i løpet av de aller første dager».
Da skulle man komme sammen igjen og drøfte et eventuelt forhandlingsresultat.»

Dette bekreftes av stortingsrepresentant Jakob Friis - som selv deltok på Elverumsmøtet - i Stortinget 20. juli 1948:

«Regjeringens utgangsstilling i London var nokså brokete. Elverumsfullmakten som grunnlag for Regjeringens virksomhet, var i virkeligheten ikke bevisst tenkt med en slik eventualitet, som det å skulle over til London».

På et tidspunkt hvor Nygaardsvoldregjeringen allerede hadde vedtatt Landssvikanordningen (15. desember 1944) uttaler Hambro i samtale med professor dr. juris Frede Castberg 18/2 - 1945 at Regjeringen skulle trekkes til ansvar "for sin overtredelse av den provisoriske anordningsmyndighet etter grunnlovens paragraf 17." Videre karakteriserte Hambro noen av de anordningene som ble laget i London som "nazistiske", ja som "verre enn de nazistiske hjemme". Mindre enn et halvt år senere ble disse anordningene benyttet som basis i 92 805 saker.

Et annet interessant punkt, er hvilke fullmakter Regjeringen hadde fått, om det nå var slik at Stortinget skulle gi den slike fullmakter, endog ved enstemmig votering. Den paragraf Hambro henviser til - Grunnlovens § 17 - har denne ordlyd:

" Kongen (i det konstitusjonelle monarkis statsform vil dette si Kongen i statsråd) kan give og ophæve Anordninger, der angaa Handel, Told, Næringsveie og Politi; dog maa de ikke stride mod Konstitusjonen og de af Stortinget givne love. De gjælde provisorisk til næste Storting."

Regjeringen ville - etter Grunnloven - derfor ha begrensede muligheter for hvilke felt de kunne vedta anordninger innenfor. Grunnloven åpner ikke for at Regjeringen kan gi anordninger innenfor strafferettens område. Landssvikanordningen av 15. desember 1944 er derfor i seg selv grunnlovsstridig, og ville fortsatt være det selv om Regjeringen under møtet på Elverum 9. april ble gitt de utvidede fullmakter paragraf 17 åpner for.

Muligens er det dette faktum som gjør at tidligere utenriksminister Trygve Lie i sin bok "Med England i ildlinjen" (side 69) har sett et behov for å endre ordlyden i Grunnloven. Han gjengir deler av paragraf 17 slik: **" Kongen kan gi og foreskrive(!) anordninger hva angår handel, folk(!), næringsvei og politi."** Med andre ord - en ikke helt ubetydelig omskriving av Grunnloven fra den tidligere utenriksministerens hånd.

Professor dr. juris. Jon Skeie skriver i sin bok "Landssvik" (side 27):

"Selv om Stortinget ved en lovformelig votering hadde tilkjennegitt at Kongen skulle ha en ubegrenset lovgivningsmyndighet, ville en sådan beslutning ikke ha noen rettsgyldighet. Stortinget kan ikke på denne måte oppheve grunnlovens paragraf 17 og dermed det prinsipale i konstitusjonenes maktfordeling."

Dette synet støttes av stortingsrepresentant Bjelbøe, som i Stortinget 29. juni 1945 fastslo:

"For det første er eg slett ikkje sikker på at det er vedteki noko slik fullmakt på stortingsmøtet på Elverum. Det står i alle fall ikkje i det stenografiske referat frå møtet at framlegget om fullmakt er vedteki. Men jamvel om det er vedteki, var det ikkje fullgodt rettsgrunnlag for provisoriske føresegner. For Stortinget kan ikkje gjeva noko slik fullmakt. Stortinget kan ikkje delegera sin konstitusjonelle råderett til ei anna statsmakt, Kongen i statsråd. Det er både professor T. H. Aschehoug og professor Bredo Morgenstjerne samde om."

Likeens uttaler ekspedisjonssjef Finn Hiortøy i "Samfunnsliv" II side 58:

"Intet statsorgan kan etter vår forfatning overdra sin samlede myndighet til et annet. Og det må gjelde også i krigs- og krisetider."

Her bør også et utdrag av Nygaardsvolds sosialminister Sverre Støstads forklaring til Undersøkelseskommisjonen 12. mars 1947 tas med:

"Regjeringa var klar over at Elverumsfullmakten (Hambros forslag) ikke formelt var vedtatt, men Støstad mente Regjeringen måtte ha myndighet til å opptre slik den gjorde selv uten en slik fullmakt. Til å begynne med hadde Regjeringen den oppfatning at den bare hadde myndighet til å foreta de absolutt nødvendige tiltak. Etterhvert ble den mer liberal i denne saken og strakte sin myndighet lenger."

Høyesterettsadvokat Annæus Schjødt i «Riksrådsforhandlingene i 1940», side 64:

«Vår konstitusjon bygger på samvirke mellom statsorganene, og når dets samvirke umuliggjøres er det ikke konstitusjonelt sett en naturlig følge at Stortinget skal reduseres til null og regjeringmakten økes ubegrenset».

Kristen Johansen - Nygaardsvolds regjeringsadvokat og folkerettskonsulent, 27. mai 1940:

«For det første er det uomtvistelig at innen det besatte område går okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser foran den ordinære norske regjerings bestemmelser».

«Herav følger at den (regjeringen) heller ikke senere kan gjøre ansvar gjeldende mot norske borgere fordi disse ikke har rettet seg etter deres - regjeringens - forholdsordre, når disse var i strid med okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser».

Informasjonen og de mange meningene rundt Elverumsfullmakten, er tallrike og fruktbare på feiltolkninger - det er et naturlig utslag av at de faktiske forhold ikke henger sammen med den historiepresentasjonen som har pågått i snart 60 år. De offisielle historieskriverne har ennå ikke lyktes i å slå uomtvistelig fast at Elverumsfullmakten ikke bare forelå, men også var konstitusjonelt gyldig og i samsvar med internasjonal folkerett. Vanskelighetene med å bevise at så var tilfelle, skyldes den logiske brist denne konklusjonen har i forhold til den informasjonen som foreligger fra forslagstilleren selv, de tilstedeværende representanter, samt de utallige juridiske betenkninger som er gitt av våre fremste eksperter på jus og folkerett. For å vise hvor forskjellige retninger de mange utsagn og faktabeskrivelser rundt den påståtte Elverumsfullmakten faktisk har, er det nok å vise følgende av mange eksempler:

Norsk krigsleksikon, side 82:

“Forfatningsmessig og politisk var imidlertid Elverumsfullmakten overflødig. Da domstolene i rettsoppgjøret måtte ta stilling til gyldigheten av bl. a. Landssvik-anordningen henviste man i stedet først og fremst til konstitusjonell nødrett.”

Til denne interessante påstanden holder det å referere følgende:

Dagbokreferat av 18. februar 1945, nedtegnet av professor dr. juris. Frede Castberg etter samtale med Hambro om disse spørsmål:

“Hambro ville ikke være med på at den fullmakt han foreslo og muligens(!) fikk vedtatt, var et utslag av konstitusjonell nødrett og ga Regjeringen myndighet utover de vanlige myndighetsgrenser.”

Johan Nygaardsvold i Stortingsmøte 28. februar 1946:

“Er det så at Stortingets vedtak på Elverum var og er “uvirksom”, et uttrykk som ble innført under forhandlingene i juni måned 1940 mellom tyskerne og presidentskapet, er det så at den fullmakten er uvirksom, all right, da er jeg - og jeg er sikker på også den øvrige regjering - villig til å stå til ansvar for det som vi gjorde mens vi satt over i England. Nødretten er ikke nok.”

Våre fremste historikere henviser altså til konstitusjonell nødrett som hovedbasis for regjeringens virke i London. Forslagsstilleren selv - Stortingspresident Hambro - mente derimot at en slik fullmakt ikke hadde sitt utgangspunkt i en nødrettssituasjon. Regjeringssjefen selv mente at slik nødrett heller ikke var nok til å basere sitt virke på. Hadde man ikke fullmakten, hadde man ikke det nødvendige fundament - ifølge ham selv!

På samme side i Norsk krigsleksikon kan man også lese:

“Den viktigste konstitusjonelle basis for regjeringens myndighet under krigen var den enstemmige tillitserklæring Stortinget vedtok i det annet møte på Hamar 9. april, etter at Kongen, etter råd fra Hambro, hadde avslått Nygaardsvolds avskjedssøknad.”

Konstitusjonell basis? Et tillitsvotum fra Stortinget til den sittende regjering om å lede forhandlingene med tyskerne? Er et slikt tillitsvotum gyldig som konstitusjonell basis for en senere landflyktig regjering, som i strid med gjeldende folkerett og Grunnloven gir anordninger innenfor strafferettens område, endog med tilbakevirkende virkning? Ville Stortinget gitt en slik tillitserklæring om det lå slike føringer for forslaget innhold?

Dette illustrerer med all tydelighet hvor svakt fundamentert den historiske fremstilling er, og hvor absurde resonnementer den samme fremstilling baserer sine konklusjoner på!

Konklusjon:

Hambros forslag om å gi Regjeringen Nygaardsvold utvidede fullmakter, og derav rett til å vedta Landssvikanordningen av 15. 12. 1944 har ingen juridisk gyldighet, hverken i sin form eller i sin mangelfullt beviste, faktiske foreleggelse. Regjeringen Nygaardsvolds anordning, som i uforandret form ble benyttet i straffesakene under de første årene av Landssvikoppgjøret, strider mot Grunnlovens § 17, 68, og 97, og gjennom de faktiske straffeutmålinger også mot Grunnlovens § 86.

3) Regjeringens virke - i strid med internasjonal folkerett?

Kong Haakon VII, kronprins Olav, kronprinsens adjutant major Østgaard og flere medlemmer av Regjeringen gikk allerede 12. april 1940 inn i Sverige ved tollstasjonen Lillebo. At de allerede tre dager etter overfallet var i sikkerhet i et annet land, er lite kjent. I vår krigshistorie kan vi lese at Kongen, kronprinsen og Regjeringen måtte flykte til England 7. juni 1940 med det engelske skipet "Devonshire". Hva skyldtes dette, når de altså var i sikkerhet nesten to måneder før? Forklaringen ligger i det som hendte etter at den norske kortesjen hadde passert grensen til Sverige: Utenriksminister Koht telefonerte til sin svenske kollega, utenriksminister Christian Günther, som selv var folkerettslærd. Koht spurte om Kongen og Regjeringen kunne få oppholde seg i Sverige, og om de kunne forlate landet når de ønsket. Svaret fra Sveriges regjering, som kom i telegrams form klokken 13:30 via statssekretær Søderblom, er oppsiktsvekkende:

1. Konungen jämte följeslagare naturligtvis välkomna till Sverige.
2. Statsmaktens befogenheter kan enligt folkrätten ej utövas på utländsk territorium.
- 3: Svenska regjeringen vil ej på förehand giva garantier beträffande återresa.

Etter dette svaret forlot kongen og Regjeringen Sverige, etter et opphold på bare 20 minutter. Den svenske regjeringen hadde understreket at internasjonal folkerett forbød en statsmakt å utøve sitt virke på fremmed lands territorium. Et syn fremtredende norske jurister skulle komme til å dele. I en betenkning over hvorvidt en eksilregjering kan gi lover som skal gjelde for et okkupert område bemerkes således:

Professor dr. juris Frede Castberg i "Norge under okkupasjonen", side 49:

"Okkupasjonen av den norske stats territorium er en faktisk hindring for at den norske regjering kan utøve sin myndighet innen det besatte områdes grenser. Det er visstnok også det rette, slik som folkerettens regulering av disse forholdene er - først og fremst ved Haagreglementets av 1907 - å betrakte denne faktiske hindring tillike som en rettslig hindring. Det vil si: Innen det okkuperte område er stillingen den at ikke bare er den legale makt gått over til okkupanten, slik at innbyggerne må adlyde okkupasjonsmaktens bestemmelser innen Haagreglementes ramme, men landets lovlige regjering er på sin side avskåret fra å gi direktiver for innbyggerne i landet, for så vidt angår deres område."

Professor dr. juris. Carl August Fleischer i "Hovedpunkter i folkeretten" side 181:

"Det alminnelige synspunkt i folkeretten er at okkupasjonsmakten anerkjennes som den faktiske innehaver av statsmyndigheten i området. (Uthevet av Fleischer) Okkupasjonsmakten skal derfor utøve de tiltak som er nødvendige fordi de ordinære myndigheter er satt ut av spillet."

Høyesterettsadvokat Annæus Schjødt i "Riksrådsforhandlingene i 1940", side 64 og 66:

"Det riktige syn på situasjonen fra sommeren 1940 må være at vår konstitusjon var satt ut av funksjon på grunn av okkupasjonen. [...] En vurdering som er basert på at Kongen og Regjeringen var "i full forfatningsmessig funksjon" har, som alt påvist, lite med de dengang foreliggende realiteter."

Ved oppløsningen av unionen mellom Norge og Sverige i 1905, hadde nordmennene selv benyttet folkerettslige bestemmelser om en konges muligheter for å utøve sitt virke, noe den svenske justisminister Westman ikke unnlot å kommentere under behandlingen av forespørselen fra Koht 12/4:

“Ifølge den teori nordmennene hadde brukt mot Oscar II den gang de gjorde revolusjon mot ham, så hadde en konge abdisert når han ikke lenger kunne fungere, og det kan ikke kong Haakon gjøre fra svensk område.”

Under riksrådsforhandlingene sommeren 1940 skriver Stortingets Presidentskap 17. juni 1940 i sitt forslag til overenskomst, pkt. 3:

«Da Kongen er utenfor landets grenser, er han ute av stand til å utøve sine forfatningsrettslige funksjoner». Og i en anmerkning til pkt. 3: **«Til dette punkt meddeler Presidentskapet at det i forståelse av situasjonen har henstillet til Kongen å gi avkall på sine forfatningsrettslige funksjoner.»**

Stortingets Presidentskap analyserte altså situasjonen på samme måte som den svenske regjering: Kongen kunne ikke - etter internasjonal folkerett - utøve sitt virke på fremmed jord!

Skal så bestemmelser i internasjonal folkerett stå over nasjonenes egne lover? Til dette uttales bl. a. følgende:

“Folkeretten gis absolutt forrang fremfor de norske lovbestemmelser, og må derfor tolkes innskrenkende.” (Professorene Bratholm og Matningsdal i “Straffeloven med kommentar” side 45 - 46.)

“Anvendelsen av ovenstaaende regler begrenses af de i Folkeretten anerkjendte Untagelser.” (Norsk straffelovs paragraf 14)

“Men en ting må man huske fremfor alle andre. Folkeretten bryter landets egen rett.” (Dr. juris. Edvard Hambro i “Tidsskrift for rettsvidenskap 1939” side 375.)

Konklusjon:

Etter internasjonal folkerett kan ingen nasjons statsoverhode eller regjering virke på fremmed jord. (Av denne grunn virker kronprinsen som regent når Kongen befinner seg utenfor landets grenser, ettersom Kongen etter Grunnloven ikke selv kan utøve sitt virke som statsoverhode. Kronprinsen overtar ved slike tilfeller Kongens fullmakter, for å opprettholde konstitusjonens maktfordelingsprinsipp.) Ettersom både Kongen og Nygaardsvoldregjeringen var avskåret fra opphold på norsk territorium, kunne de ikke virke som henholdsvis konge og regjering, og ettersom ingen fullmakt forelå - og heller ikke hadde hatt gyldighet etter Grunnloven - er Landssvikanordningen av 15/12 1944 ugyldig også på basis av gjeldende bestemmelser i internasjonal folkerett.

4) Konstitusjonell nødrett?

Som rettsgrunnlag for landssvikoppgjøret, og domstolenes behandling, ble det gitt en tredelt begrunnelse for hvorfor landssvikoppgjøret var riktig og nødvendig. Man henviste til:

- 1) Elverumsfullmakten
- 2) Konstitusjonell nødrett
- 3) Folkets rettsbevisshet

Elverumsfullmakten har vi allerede belyst, en fullmakt vi nå på basis av vitneutsagn fra tilstedeværende stortingsrepresentanter, forslagsstilleren selv, samt juristers og historikers analyser kan definere som intet annet enn et enkeltforslag som aldri ble votert over.

Folkets rettsbevisshet er intet annet enn en interessant mal for hvor forstyrrende en opphisset og hevntørstig opinion kan påvirke domstolenes og myndighetenes dømmekraft. Folkets rettsbevisshet satte nemlig ingen begrensninger for hva man kunne tillate seg av overgrep mot "tyskertøser", NS-barn, NS-medlemmer, etc. Så hvorfor skulle dette samme folkets dømmekraft være retningsgivende for gjenopprettelsen av en rettstat? Folkets rettsbevisshet kan aldri være rettesnor for tolkning av kompliserte, juridiske og konstitusjonelle problemstillinger. Hva opinionen i folket *mente*, er helt uinteressant i denne sammenheng. Domstolene må nødvendigvis stille større krav til bevisførsel enn det en opphisset folkemengde gjør. "Folkets rettsbevisshet" er ellers et begrep som også tidligere har vist hvor uegnet det er som rettesnor for myndighetenes valg: Det var folket, og ikke myndighetene eller datidens lovgivende menn, som gjorde sitt valg da Pilatus ga dem valget mellom en opprører kjent som Jesus fra Nasaret og en dømt ransmann og voldtektsforbryter - Barrabas. "Folkets rettsbevisshet" satte Barrabas fri.

Et annet betegnende eksempel på innholdet av "folkets rettsbevisshet" finner vi blant annet i avisen "Friheten" av 22. august 1945. Under overskriften "De som svek landet må få sin straff" og ingressen "Vaktkompani 2, Porsgrunn, vil opphøre med vaktholdet hvis ikke politiet inntar en annen holdning til NS-fangene" kan vi lese følgende artikkel:

"Befalingsmenn og jegere i Vaktkompani 2, Porsgrunn, samlet til møte 15. 8. 1945, vil protestere mot den lemfeldige måten som våre politi- og rettsmyndigheter behandler landssvikene på. Vi forlanger at de kvinner og menn som svek landet i de tyngste år i Norges historie, blir straffet i samsvar med folkets rettsfølelse. Vi forlanger at landssvikene blir holdt i varetektsarrest inntil en endelig dom er avsagt. Vi forlanger at de svikere som var i moden alder og satt i gode sosiale og økonomiske kår da de begikk forbrytelsen mot Norges grunnlov blir straffet særlig strengt. Løslatelsen av landssvikene Tharald Borgir og Trygve Gundersen m. fl. er et brudd mot folkets rettsoppfatning og virker som en utfordring til befolkningen i Telemark. Selv om saka mot Tharald Borgir er tilstrekkelig belyst, forlanger vi at han blir fengslet på nytt, og at han blir holdt i varetektsarrest inntil endelig dom er avsagt. Dersom Trygve Gundersen er sjuk, forlanger vi at han skal overføres til nærmeste fengselssykehus. Når det gjelder forholdet mellom politi og vaktmannskaper på Rikspolitiets hjelpefengsel, må også dette rettes på. For oss ser det ut som om politiet stiller seg på fangenes side som en vernende mur mot vaktmannskapene. Dette vil vi ikke finne oss i lenger. Dersom dette forholdet ikke blir endret, og vårt krav om at samtlige løslatte frontkjempere, framstående NS-medlemmer og brakkebaroner skal fengsles igjen, ikke blir gjennomført innen lørdag den 18. august kl. 12, opphører vårt vakthold øyeblikkelig ved R. P. s hjelpefengsel Vestre Porsgrunn. Porsgrunn, 15. aug. 1945. Vaktkompani 2. For befalet, Peder Pedersen (signert) for jegerne, Leif Jansen (signert).

Dette vanvittige innlegget illustrerer ikke bare hvilke manglende kvaliteter "folkets rettsbevisshet" hadde - når et helt vaktkompani går ut med slikt, er det også et grellt eksempel på hvor akseptert det var å hevde denne type synspunkter. I tillegg gir det en indikasjon på det rettsløse rom som eksisterte i den første tiden etter okkupasjonen. For hva er det som sies? Et vaktkompani ved et hjelpefengsel tillater seg å forlange at deres synspunkter blir hørt - at de gis innflytelse på domstolenes vurdering av varetektsgrunnlaget for en syk fange og en fange løslatt på annet grunnlag. De forlanger at domstolene etterkommer vaktkompaniets krav om straffeutmåling i de enkelte landssviksakene, og at faktorer som økonomiske og sosiale kår skal legges til grunn ved idømmelse av straff - med andre ord medinnflytelse på tiltalegrunnlaget. De forlanger at politiet(!) slutter å "blande seg opp" i vaktmannskapenes behandling av fangene, og de forlanger at samtlige landssvikmistenkte skal varetektsfengsles - uavhengig av andre forhold - inntil saken har vært opp til doms. I en tid hvor mennesker ble arrestert på grunnlag av sladder, falske rykter og vendettaer mot personlige fiender, er dette intet midre enn hårreisende.

Og hva er konsekvensen om ikke vaktmannskapenes krav øyeblikkelig blir etterfulgt? De vil desertere! De er utskrevne militære mannskaper, som er beordret til Vestre Porsgrunn hjelpefengsel for å avhjelpe politiet med vaktholdet av de mange fangene som er arrestert - og truer med å desertere om ikke deres krav blir tatt til følge. De ikke bare forteller at de vil desertere - de gir også tidspunktet for når det skal skje!

Vi kan i ettertid si: Heldigvis slipper en domstol å forholde seg til slikt - men domstolene baserte seg jo nettopp på "folkets rettsbevisshet" som det ene punktet i den tredelte begrunnelsen for riktighet i gjennomføringen av et rettsoppgjør. Eksempelet fra Porsgrunn er bare et av utallige avisinnlegg som ville sjokkert de fleste i dag med sitt innhold, og som viser hvor lite vekt "folkets rettsbevisshet" kan tillegges i en slik situasjon.

Vi står derfor igjen med begrepet "**konstitusjonell nødrett**" som eneste mulighet for å finne et gyldig, juridisk fundament for rettsoppgjøret etter krigen. Hva er egentlig konstitusjonell nødrett? Kunne Nygaardsvoldregjeringen benytte seg av slik nødrett da de ga anordningene de senere dømte de landssviktiltalte etter?

Ettersom eksilregjeringens provisoriske straffeanordninger gikk langt utover Grunnlovens ramme, og endog tilsidesatte Grunnlovens paragraf 17, 81, 96 og 97, er denne nødretten av ytterste betydning for gyldigheten av disse anordningene. Konkluderer man med at situasjonen ikke åpnet for bruk av nødretten, er den siste byggesteinen i myndighetenes fundament for rettsoppgjøret revet bort.

Landssvikanordningene var det lovgrunnlag NS-medlemmene skulle dømmes etter når krigen var vunnet, og norske, lovlige domstoler var gjenopprettet på norsk jord. Lovene skulle altså benyttes i et oppgjør. Hvorfor anså da Regjeringen at det var et behov for å gi en slik anordning tuftet på nødretten? Etter en tysk kapitulasjon ville det jo være mer enn nok nok tid til å utrede eventuelle behov for supplementer i norsk strafferett som en følge av forholdene under okkupasjonen? I tillegg ville et samlet norsk Storting - som etter Grunnloven er den eneste lovgivende myndighet - kunne vedta lovene og derav gi et reelt lovgrunnlag. Det eneste argument man eventuelt kunne godta, er at Regjeringen ikke ønsket å utforme lovene i ettertid, fordi man da måtte gi lovene tilbakevirkende kraft - noe som er uttrykkelig forbudt etter Grunnlovens paragraf 97. Regjeringen ga imidlertid anordningen tilbakevirkende kraft allerede ved dens innstiftelse i 1944 - altså er ikke dette et relevant argument i denne sammenheng!

Historikeren og den tidligere lensmannen John Sand konkluderer slik::

A: Konstitusjonell nødrett kan ikke virke inn på landkriksreglementets bestemmelser og derfor heller ikke på den rettsorden som landkriksreglementet instituerer for det okkuperte lands befolkning. Nødretten åpner derfor ikke noen adgang for den eksilerte regjering til å gi lover bindende for befolkningen på okkupert område. Her har folkerettens bestemmelser "ubetinget gyldighet". Når da domstolene ved den prinsipielle avgjørelse i Haalandssaken (den første straffesaken under rettsoppgjøret) bygde på nødrettsinstituttet, sviktet vurderingsgrunnlaget totalt. Konstitusjonell nødrett var uanvendelig.

B: Castberg anfører i en betenkning: " Humanitære verdier [...] setter visse uoverstigelige grenser for nødretten." Her må menneskerettighetene komme i betraktning. Disse omtales i grunnlovparagrafene 81, 96, 97 og 100, som danner uoverstigelige grenser for ethvert nødrettstiltak på dette område. Når da domstolene anerkjenner eksilregjeringens straffeordninger som rettmessige, tør det betegnes som "temmelig lettsindig" adferd som neppe kan frakjennes kriminell karakter. Nødretten var nok tjenlig som en "snarvei" til rask gjennomføring av "oppgjøret". Men det var ingen lovnød, anvendelsen ingen nødutvei.

Hans kilder og basis for disse konklusjonene finner vi - i tillegg til ulike internasjonale bestemmelser og utredninger - i følgende skrifter:

- 1) "Lov og Rett" 1965, side 20 - 21 ved professor Jens Arup Seip, i en beskrivelse av begrepet "konstitusjonell nødrett".
- 2) "Samtiden" 1952 side 544 ved professor Wilhelm Keilhau.
- 3) Professor Frede Castbergs utredning 22.1.53, dokument nr. 2, side 14.

I tillegg uttaler Kristian Fredrik Brøgger i "Lov og Rett" side 514:

"Idømmelse av straff vil aldri kunne støttes til konstitusjonell nødrett, idet Grunnlovens paragraf 96 sier at ingen kan straffes uten etter lov".

Stortingets presidentskap fant det etterhvert tvingende nødvendig å få utredet grunnlaget for bruk av konstitusjonell nødrett, etter et stadig voksende trykk fra opinionen. Stortinget engasjerte derfor professor Frede Castberg til å utarbeide en juridisk betenkning «**med klar definisjon av hva der forståes med konstitusjonell nødrett**».

Om anvendelse av konstitusjonell nødrett skriver professor Castberg i sin utredning - datert 22. januar 1953 - blant annet:

«Forutsetningen er at verdien av de interesser som skal varetas, har en sterk overvekt overfor de interesser som krenkes ved at de vanlige regler tilsidesettes. Handlingen må være i harmoni med de vurderinger som ligger til grunn for forfatningen. Den må være i forfatningens ånd. Humanitære verdier og åndsfrihetens prinsipper setter visse uoverstigelige grenser for nødretten».

Og i samme betenkning (i revidert utdrag):

«Nødrett innebærer en stor fare for misbruk. Vår politiske historie fra og med 1940 har skapt en viss tendens til å bruke ordet nødrett - å påberope seg nødrett - undertiden på en temmelig lettsindig måte. Det må aldri glemmes at den konstitusjonelle nødrett skal være en virkelig nødutvei. Den skal ikke være en snarvei til å realisere formål som ikke lar seg realisere i overensstemmelse med forfatningen».

Samme utredning, dokument 2, side 14:

«I polemikken mot selve prinsippet for den konstitusjonelle nødrett har det til dels vært gjort gjeldende, f. eks. av svenske rettslærere og til dels også i andre land, at en tilsidesettelse av forfatningen i ekstraordinær situasjon bør erkjennes som det rettsbrudd den i virkeligheten er».

I Castbergs bok «Fra norsk og fremmed statsliv», side 27:

«Et annet viktig moment er de rettshensyn som man ved nødrettshandlingen setter seg ut over. Det skal for eksempel langt mer til for at man i Norge skal kunne godkjenne en tilbakevirkende straffelov som en påkrevet nødsforanstaltning, enn for at man skal kunne akseptere en tilsidesettelse av en mindre vesentlig formskrift. Det er overhodet vanskelig å tenke seg en situasjon da det skulle være en berettiget nødsforanstaltning å krenke en av de mest fundamentale frihetsgarantier vår grunnlov inneholder».

Og videre i samme bok, side 24:

«De ellers gjeldende grunnlovsregler er overskredet ved en rekke av de provisoriske anordninger som er utferdiget av kongen i statsråd under krigen i årene 1940 - 1945. Det er det ingen tvil om».

Ellers er det også interessant å se hvilke hjemler for anordningene regjeringen Nygaardsvold selv henviser til i de nedtegnede kildene. Anordningene angis her med hjemmel i møtet på Elverum 9. april, og med hjemmel i Grunnlovens § 17. Ikke med ett ord nevnes konstitusjonell nødrett!

Konklusjon:

Nygaardsvoldregjeringen kunne ikke vedta sine anordninger under påberopelse av konstitusjonell nødrett!

5) Loven gis tilbakevirkende kraft - nok et brudd på Grunnloven!

Grunnlovens forbud mot å gi lover tilbakevirkende kraft er tuftet på et rettferdighetsprinsipp som i seg selv er en forutsetning for at et sivilisert samfunn kan opprettholde lov og orden. Det nedfeller en rettsforståelse hos det folket lovene er ment å tjene som rettleider for, som ingen regjering skal eller bør rokke ved. At det skjedde, er i seg selv graverende. At hele rettsoppgjøret i tillegg hvilte på et juridisk fundament som var bygget over enda flere lovbrudd er en uutslettelig skamplott i vårt rettsapparats historie.

NS-medlemmene levde i tillegg under streng informasjonssensur fra okkupasjonsmaktens side. Hvordan skulle så nyheten om at medlemskap i NS nå var blitt forbudt ved lov - endog for de som meldte seg inn i partiet etter vedtaket i desember 1944 - gjøres alminnelig kjent? I den grad noe forbys ved lov, må man i det minste forutsette at folket får kjennskap til dem - i motsatt fall kan de ikke brukes som begrunnelse for en senere tiltale.

Gjennom Landssvikanordningen ble medlemskap i NS etter 9. april 1940 erklært ulovlig og dermed straffbart. De som meldte seg inn i partiet i april dagene i 1940, skulle altså - fire og et halvt år etter at de meldte seg inn i et lovlig, norsk parti, som endog hadde stilt til Stortings- og Fylkestingsvalg siden 1933, og som i tillegg ble ledet av en tidligere forsvarsminister - straffes for sitt blotte medlemskap. Selv om de på mirakuløst vis skulle få kjennskap til vedtektene til eksilregjeringen i London, og straks meldte seg ut av partiet, skulle de altså straffes for en handling som inntil da hadde vært lovlig. For om medlemskap virkelig var ulovlig før 1944 - hvorfor hadde Regjeringen da behov for å vedta en ny anordning som forbød slikt medlemskap? Ville ikke gjeldende straffelov være nok? Det faktum at NS-medlemskap ble ulovlig gjennom denne landssvikanordningen er kanskje en av de klareste bekreftelser på det meningsløse i rettsoppgjøret. Man måtte vedta en egen anordning, fordi Nygaardsvolds egne jurister mente at straffeloven av 1902 ikke var tilstrekkelig for å kunne straffeforfølge medlemmer av NS. Man vedtok altså en anordning for å kriminalisere en handling som ifølge loven ikke var beviselig straffbar!

Eksisterer det noen uenighet om forbudet mot å gi lover tilbakevirkende kraft i de juridiske miljøene?

“Lov og rett” av Kr. Fr. Brøgger, side 5:

“På det strafferettslige område er prinsippet om forbud mot tilbakevirkning nå opptatt i den universelle erklæring om menneskerettighetene av 10. desember 1948 i følgende form: Ingen skal anses skyldig i en straffbar handling eller unnløstelse som ikke i henhold til nasjonal lov eller folkeretten var straffbar på den tid da den ble begått. Heller ikke skal det kunne idømmes en strengere straff enn den som det var hjemmel for på den tid da den straffbare handling ble begått.” (Artikkel 11.2)

Professor Jon Skeie i “Den norske strafferett” bind I, 2. utgave side 274:

“Og Grunnlovens paragraf bør fortolkes så at den alltid utelukker straff etter en ny bestemmelse som ikke var kunngjort på handlingstiden, og som tiltalte heller ikke på annen måte hadde anledning til å kjenne.”

Til det å gjøre lovene alminnelig kjent, har vi blant annet Aker herredsretts dom av 27. august 1945 over Carl Stephanson, referert i Rettstidende 1945, side 27:

«Det er visstnok så at anordningen overhodet ikke er kunngjort, og at den heller ikke på annen måte kom til allmennhetens kunnskap før en tid etter Tysklands kapitulasjon».

Einar Løchen i "Europas Menneskerettigheters Konvensjon", utarbeidet av Chr. Michelsens institutt, side 22:

" Visse bestemmelser er imidlertid absolutte, og kan overhodet ikke fravikes. Det gjelder forbudet mot slaveri og mot å gi lover tilbakevirkende kraft."

Tilsvarende uttalelser kan man blant mange andre finne hos professor Bredo Morgenstjerne, professor T. H. Aschehoug, professor Frede Castberg, Dr. juris. Edvard Hambro og professor Wilhelm Keilhau.

Professor Jon Skeie:

"Fyrst er å segja at Kongen ikkje hev konstitusjonell kompetanse til å gjeva ei anordning som denne (sjå Grunnlovens paragraf 17). Om Stortinget nå godkjenner henne, fær ikkje godkjenningi atterverkande kraft. Det er heller ikkje turvande å gjeva slike føresegner um straff og skadebot som her er fastsette."

Professor Jon Skeie i «Den norske Strafferett» bind I, 2. utgave, side 274:

«Og Grunnlovens paragraf bør fortolkes så at den alltid utelukker straff etter en ny bestemmelse som ikke var kunngjort på handlingstiden, og som tiltalte heller ikke på annen måte hadde anledning til å kjenne».

Samme bok, side 64:

«Dommeren kan ikke anvende en ny lov som erklærer den tidligere straff-frie handling straffbar. Det gjelder selvsagt også forbud og påbud utstedt av den utøvende makt i henhold til delegasjon av lovgivningsmakten».

Samme bok, side 66:

«Selv om inndragning eller et annet rettighetstap av lignende art ikke har karakteren av straff, kan en lov som innfører en sådan rettsfølge, ikke gis tilbakevirkende kraft. Grunnlovens paragraf 97 har til formål å beskytte individet mot overgrep fra statsmakten».

Konklusjon:

Tilbakevirkning er et inngrep i menneskenes frihet og evne til å beregne, og er i strid med såvel Norges Grunnlovs paragraf 97, som internasjonal folkerett og Menneskerettighetskonvensjonen av 1948, artikkel 11.2. Straffer idømt på tilbakevirkende basis er derav uten rettsgyldighet.

6) Var Norge en alliert stat?

Frontkjemperne ble også tiltalt for brudd på § 86 m. h. s. å ha grepet til våpen mot "en med Norge forbunden stat". Var Norge en "forbunden stat" med en fremmed makt under krigen?

Professor dr. juris Jacob W. F. Sundberg:

"Ikke engang eksilregjeringen i London hadde noen allianse med Sovjetunionen, en avgjørende forutsetning for flertallet av tiltaler mot de frivillige. Den forutsetningen brast altså. Sovjetunionen var ingen norsk alliert. Fraksjonene innen Arbeiderpartiet hadde derimot kanskje slike allianser, og det fikk holde i prosessene!"

Erik Colban, i "Stortinget og utenrikspolitikken" side 107 not. 36:

"I "Den norske regjeringens virksomhet fra 9. april 1940 til 22. juni 1945, Departementets meldinger", bind I s. 42 står det at Norge aldri inngikk noen direkte formelle allianseavtaler med de andre krigførende land."

Etter internasjonal folkerett hadde ikke den landflyktige regjeringen Nygaardsvold adgang til å inngå allianseavtaler med andre stater. I tillegg er det et faktum at regjeringen Nygaardsvold heller ikke ønsket en slik allianse, og derav heller aldri tok initiativ til å inngå en slik:

«For fred og fridom» av tidligere utenriksminister Halvdan Koht, side 282:

«Sia har den norske regjeringa haldi fast på det standpunktet at ho ikkje ville ha nokon politisk sambandsavtale med nokon framand stat. Det har berre vore tinga om ein teknisk militæravtale som gjeld vilkåra for norsk hær- og flåtestyrke i Storbritannia»

I «Norsk Krigsleksikon», side 218, får vi et innblikk i årsakene til London-regjeringens begrunnelse for ikke å inngå allianser:

«Mens Trygve Lie og hans nærmeste krets gikk inn for et forpliktende vennskaps- og tillitsforhold til britene så lenge krigen varte, holdt Koht fast ved norsk selvstendighet til alle sider, også i eksil. Praktisk krigssamarbeid var han gjerne med på, men ut fra en realpolitisk vurdering ønsket han ikke å binde Norge for sterkt til Storbritannia. Norge lå i et skjæringspunkt mellom øst og vest og måtte ikke gjennom en ensidig binding til de vest-allierte ødelegge forholdet til Sovjetunionen. Koht hadde et langsiktig perspektiv».

Tidligere utenriksminister Trygve Lie, i brev datert 27. juli 1945:

«..... det ble ikke inngått noen allianse mellom Storbritannia og Frankrike på den ene side og Norge på den annen»

Ettersom Norge ikke var en alliert stat, fikk Nygaardsvoldregjeringen heller ingen representanter i det allierte krigsråd. Nygaardsvold selv var rasende over at regjeringen ikke engang ble informert om aksjoner hvor norske frivillige deltok, heller ikke i de raidene som ble foretatt mot norske områder, eksempelvis raidene mot Lofoten og Måløy. Da Kompani Linge ble opprettet, ble det opprettet som en ren norsk avdeling. Siden Norge ikke var alliert, skulle den stå under britisk kommando. (De frivillige skulle endog avhøres av britisk etterretningstjeneste før de kunne innrulleres i denne enheten, ettersom enheten var britisk og ikke en del av de allierte styrkene.)

Det sier seg selv at Regjeringen Nygaardsvold i det minste ville bli informert om hvordan disse styrkene ble disponert, om Norge var en alliert stat, selv om britene gjennom en eventuell allianse skulle bli gitt kommandoen over en slik enhet. Selve opprettelsen av Kompani Linge som en ren norsk enhet er heller intet bevis på en eksisterende allianse. Tyskerne tillot også en del av de norske frivillige å samle seg i rent norske enheter, jfr. Den norske Legion - uten at dette vel innebærer at Norge i så fall var en tysk alliert?

All tvil rundt dette spørsmålet feies imidlertid effektivt bort ved å henvise til utenriksminister Trygve Lies egne memoarer. I boken "Med England i ildlinjen", side 140 skriver han, vedrørende toktene mot norskekysten, hvor norske frivillige inngikk:

"Særlig hardt gikk det ut Svolvær. I aksjonen deltok også norske styrker, men den norske regjering var ukjent med forberedelsene og utførelsen av toktet."

De to mest interessante delene finner vi imidlertid senere i den samme boken:

"Og nå hadde altså britene igjen - på tross av to norske protester - gått til aksjon. Vi var tvunget til å gjøre gode miner til slett spill. Vi kunne ikke la fienden og quislingene få kjennskap til at den norske regjering på forhånd hadde protestert mot det var skjedd."

"Det gjorde et særlig inntrykk på oss, da vi med meldingen om toktene også fikk budskapet om at kaptein Martin Linge var falt. Som alle som kjente ham, hadde også vi i regjeringen satt ham meget høyt. Han var i britisk tjeneste (understreket av meg) og hadde hemmelige oppdrag, og regjeringen hadde derfor liten kontakt med hans virksomhet, men alle visste han var en mann vi kunne stole på."

I «Norsk krigsleksikon 1940 - 1945», som er ført i pennen av våre fremste historikere, kan vi på side 341 lese følgende: **«De britiske raids utdypet kløften mellom nordmenn og britene i synet på mål og midler i den militære motstand»**. Nok et tegn på hvilket forhold som eksisterte mellom de allierte og den landflyktige norske regjeringen, som ikke ble gitt noen medbestemmelsesrett over disponeringen av de norske frivillige - rett og slett fordi disse rent teknisk ble satt under britisk kommando ettersom Norge ikke var alliert med dem!

I samme bok finner vi et desto mer interessant avsnitt i så henseende, på side 222:

«De harde represaliene mot sivilbefolkningen (etter raidene, forf. anm.) førte til at Linge-karene overfor SOE (Special Operations Executive, forf. anm.) krevde at slike raids for fremtiden måtte klareres med den norske regjering - en revolusjonerende tanke for britene, som ikke hadde for vane å diskutere sine planer med noen. Med opprettelsen av Forsvarets Overkommando i 1942 og den britisk-norske samarbeidskomitèen ANCC bedret forholdet seg, selv om det fortsatt var problemer fordi SOE forsøkte å forhindre kontakt mellom Lingefolkene og Milorg. Iherdig innsats særlig fra Milorg-sjefen Jens Chr. Hauge ryddet de siste misforståelser av veien.»

Etterhvert ble det altså et krav om at den norske eksilregjeringen måtte tas med på råd (høres dette ut som en alliert stat?) i forhold som berørte norsk territorium og norske frivillige i England. I tillegg ble det altså først i 1942 nedsatt en samarbeidskomité, som skulle behandle interessekonflikter mellom britene og nordmennene. At en slik komité må opprettes, skyldes jo nettopp det ikke-formaliserte forholdet mellom Norge og Storbritannia, altså to ikke-allierte nasjoner. Når det så var fortsatte problemer, ble dette løst av Milorgsjefen i det okkuperte Norge, og ikke gjennom kontakt med regjeringens representanter i England!

Når det gjelder Forsvarets Overkommando, som ble gjenopprettet 6. februar 1942 med general Wilhelm Hansteen som sjef, står dette kommentert slik i samme bok, side 114:

«FO ble opprettet for å bedre effektiviteten og samspillet på utefronten, og for å få bedre kontroll over samarbeidet med de forskjellige britiske organisasjonene».

To år etter at regjeringen flyktet over til England, opprettes altså et organ for å få bedre oversikt og kontroll over de ulike samarbeidsprosjektene. Et slikt organ ville vært overflødig om Norge fikk representasjon i det allierte krigsråd, en plass Norge ikke fikk av tidligere nevnte grunner.

Det er viktig å understreke at Nygaardsvoldregjeringen likevel disponerte ulike styrker, blant annet i vår store handelsflåte, som gjennom sin virksomhet bidro sterkt til å finansiere regjeringens virke i London. Regjeringen bestemte også at den ønsket egne norske skvadroner, og opprettet bl. a. et treningssenter for norske flygere i Canada. De utdannede pilotene ble imidlertid formelt sett integrert som organisasjonsmessig og operativ del av britenes flyvåpen, R.A.F. De norske frivillige fikk endog - helt frem til høsten 1945, da de ble dimittert fra britisk tjeneste - lønnen utbetalt av den britiske stat, og ikke av de allierte. Dette er nok et bevis på at disse aldri ble regnet som tjenestegjørende for en norsk stat, tilsluttet de allierte, men som individuelle frivillige til de britiske hær-, marine- og flystyrker.

Det bør nevnes at Atlanterhavserklæringen av 14. august 1941, hvor 26 land lovet å hjelpe hverandre med å vinne krigen og ikke slutte separatfred med fienden, ble undertegnet av Norge. Dette var imidlertid en forløper til en etterkrigsallianse til erstatning for Folkeforbundet, som nå hadde utspilt sin rolle. Erklæringen regnes som innledningen til det samarbeidet som utkrystalliserte seg i Forente Nasjoner, og ble altså undertegnet av 26 nasjoner, langt flere enn de nasjoner som var allierte under krigen. Dette er altså ikke en erklæring mellom de allierte, men mellom de nasjoner som så en interesse i et slikt samarbeid i en etterkrigssituasjon, herunder Norge.

Undersøkelseskomisjonens innstilling, Bilag II side 295:

«Det er i denne forbindelse av betydning straks å presisere at det ikke ble knyttet allianser av noen art mellom Norge - Vestmaktene etter krigsutbruddet».

Samme dokument, side 314:

« Forholdet til de vestallierte ble i denne tid ikke presisert ved noen alliansetraktat. Ut fra Kohts vurdering av den samlede internasjonale situasjon var en formell traktat ikke absolutt ønskelig».

Susquahanna University studies, USA - 6. mai 1959, side 49:

«Norway, as such, was out of the active war. Norway never joined the Allies de jure, and she was thus not represented on the Allied High Command»

«International Laws» av den engelske folkerettseksperten professor Lauterpacht, side 253:

«During the second World War, Norway and Belgium were not Allies»

Professor Magne Skodvin i «Norsk utenrikspolitikk 1939 - 1941», side 45:

«Her kom det Norge til gode at alliansen ikkje var formalisert og Norge difor ikkje forplikta av bindande avtaler.» (Altså en ikke-bindende, ikke-formalisert avtale. Hva slags avtale er nå det?)

Begrepet «våre allierte» som beskrivelse av Norges forhold til de allierte florerer i norsk etterkrigs litteratur, og ikke minst i taler av den landflyktige Kongen eller medlemmer av London-regjeringen. Man må imidlertid skille mellom begrepet «alliert» i betydningen « felles interesser, står sammen om, osv.» og den formaliserte, folkerettslig fundamenterte overenskomst mellom ett eller flere suverene stater som ligger i Grunnlovens lovtekst «en med Norge forbunden stat». At en ser seg som alliert i kampen mot en overfallsmakt eller felles fiende, er ikke det samme som å ha inngått en allianseavtale. Under flere av landssviksakene ble proklamasjonen Kong Haakon avga i forbindelse med at Kongen og regjeringen flyktet til England trukket frem, som et supplerende bevis for at Norge fortsatt var i krig. Kongen skulle her ha referert til den fortsatte kampen for norske interesser, og blant annet brukt ordene «**det norske rikets selvstendighetskrig**». Kong Haakons uttalelse var imidlertid: «**det norske rikets selvstendige liv**». Misforståelsen oppsto som en følge av en trykkfeil i avisen Finnmarken av 12. juni 1940, som altså siterte Kongen med "selvstendighetskrig". Avisen var imidlertid den eneste av alle landets aviser som hadde denne trykkfeilen, og det er derfor mildest talt besynderlig at aktoratet benyttet oppslaget om proklamasjonen fra nettopp denne avisen. Årsaken må være et bevisst forsøk på å søke legitimitet for påstanden om at Norge fortsatt var i krig. Uansett - som basis for et aktorats påstand bør man vel ikke basere seg på et avisoppslag, men istedet søke originalkilden? I dette tilfellet ble dette ikke gjort, ettersom originalkilden - og referatet av den i alle av landets øvrige aviser - omtaler kampen for Norges "selvstendige liv".

Et annet forhold som belyser forholdet allianse - ikke-allianse, ligger i faktumet om hvem som overtok styringen av Norge etter den tyske kapitulasjonen i 1945. Allerede den 13. mai 1945 ankom general Sir Andrew Thorne Norge, sammen med blant annet daværende kronprins Olav. I motsetning til de alliertes egne "medlemsland", herunder Frankrike og Polen, fikk Norge ikke styre sine frigitte områder selv. Det naturlige for de allierte var at medlemslandene selv styrte sine frigitte land, og så i tillegg fikk ansvaret for administrasjonen av de øvrige tysk-okkuperte områdene som ble overgitt til de allierte ved den tyske kapitulasjonen i Reims, hvor Tyskland kapitulerte "på alle fronter". I norsk krigsleksikon (1995) kan vi lese:

"Den allierte general Thorne regjerte offisielt Norge i èn måned etter tyskernes kapitulasjon. Dette skjedde i strid med Nygaardsvoldsregjeringens ønsker, men i et stadig tettere samarbeid med den norske hjemmefronten, i særdeleshet med Jens Chr. Hauge".

Det er utenkelig at de allierte ikke ville ta hensyn til en alliert regjerings ønsker vedrørende styringen av sitt eget land. Like utenkelig som at det allierte krigsråd skulle nekte Frankrike eller Polen eller England å selv styre sine hjemland etter den tyske kapitulasjonen, er det at Norge skulle bli nektet slik styring - om Norge var en alliert stat. Ettersom Norge ikke var alliert, og tyskerne ved kapitulasjonen hadde overgitt alle sine besatte områder til de allierte, ble det innsatt en britisk general i styringen av Norge. Først den 7. juni overrakte Thorne på Slottet en høytidelig erklæring om at "Norge igjen er en suveren stat". Norge fikk ikke være med da den tyske kapitulasjonen ble undertegnet på Lillehammer 8. juni 1945. Norge fikk heller ikke være med i fredsforhandlingene, og fikk ikke krigsbytte.

I Egil Ulateigs "Den lange veien hjem", side 226:

"Den norske regjeringen hadde ønsket at Kronprinsen selv, eller general Hansteen hadde mottatt Böhmes overgivelse på vegne av Norge. Nå ble det den skotske brigadegeneral Robert Hilton som ledet gruppen."

Kronprins Olav var i tillegg Norges forsvarssjef, en stilling han ikke fikk uten kamp. Utenriksminister Trygve Lie førte en lang og hard kamp for å sikre kronprinsen denne stillingen. Regjeringen ønsket at kronprins Olav skulle lede frigjøringen av Norge som norsk forsvarssjef, men møtte hard motstand blant britene og amerikanerne:

I Egil Ulateigs "Den lange veien hjem", side 215:

"Både engelskmennene og amerikanerne vred seg som åler overfor den norske utenriksministeren. Roosevelt sa han måtte ta det opp med Churchill, og Collier unnskyldte seg med at dette var en sak som den amerikanske presidenten måtte ta stilling til. Til Lie sa Roosevelt at Kronprinsen kunne diskutere saken med sin slektning Lord Mountbatten, som på det tidspunktet hadde kommandoen over de britiske styrkene i Sørøst-Asia. Presidenten svarte, da han ble presset av den pågående nordmannen, at han ville gå inn for Kronprinsen overfor Churchill. Det var imidlertid en bløff. Under samtalene med Roosevelt vinteren 1943 la kronprins Olav ikke skjul på at han ønsket en slik stilling. Men det demret snart for både ham og regjeringen at de satset på en død hest. Sannheten var at general Eisenhower slett ikke ville ha Kronprinsen i en slik fremskutt posisjon. Han ville ha en dreven kriger, og han ville ikke ha en nordmann, og slett ikke en som tilhørte kongefamilien."

Dette sier en del om den landflyktige norske regjeringenes posisjon overfor De allierte! De som hevder at Norge var en likestilt alliert kan ikke bli annet enn pinlig berørt over disse opplysningene.

Da den britiske okkupasjonen av Norge opphørte i august 1945, sa Kongen i sin takketale:

"De allierte har gitt oss vårt land fritt og selvstendig tilbake".

Altså "de allierte" og ikke "våre allierte". Hadde det vært våre allierte ville vel ikke Kongen sett det nødvendig å uttrykke takknemlighet for at landet ble "gitt tilbake"?

Da de tyske styrkene i Norge kapitulerte, ble landet endog inndelt i fem britiske sonekommandoer, til tross for at norske distriktskommandosjefer var på plass.

Om det fantes en allianse, er det i så fall er det flere eiendommelig forhold denne alliansen av suverene stater imellom Koht referer til i sin bok «**For fred og fridom**», side 231 og 279. Vedrørende de deler av den norske handelsflåte som befant seg i nøytrale eller alliert-kontrollerte farvann og havner da krigen kom, skriver Koht :

«Eg måtte verja oss mot at vestmaktene skulle slå den norske handelsflåten under seg».

Norges Banks gullbeholdning, som var reddet unna tyskerne i en hasardiøs transport, omtales også, etter en henvendelse fra den britiske finansminister til Oscar Torp. Det gjaldt et krav «**om at den norske Regjeringa skulle la alt gullet frå Norges Bank overgjeve til Bank of England**».

Ifølge Koht sto det riktignok i brevet at «**den britiske regjeringa skulle la den norske få ha penger til rimelige og godkjente utgifter**».

Den enkleste måten å avfeie den påståtte alliansen på, er dog den mest åpenbare: Hvor er allianseavtalen? Når ble den inngått? Hvilken ordlyd har den? Eller er det kanskje slik at Nygaardsvold og Churchill ble enige om - over en kopp rykende varm te - at fra nå av var Norge alliert med alle de nasjonene som hadde eksisterende allianseavtale mellom seg? Selvsagt avsluttet med et folkerettslig korrekt håndtrykk!?

Etter den britiske demobiliseringen høsten 1946, fant det sted en brevutveksling mellom Kong Haakon og den britiske ambassadør i Norge, sir Laurence Collier. Utvekslingen ble gjengitt i de fleste norske aviser, og sto blant annet på trykk i Adresseavisen 20. september 1946:

“Den britiske ambassade, Oslo, 20. august 1946. Deres Majestet. Nå da demobiliseringen av de britiske tropper som kjempet i den siste krig, i det vesentlige er avsluttet, ønsker min regjering offentlig å gi uttrykk for sin takk til de norske borgere som frivillig deltok i de britiske krigsanstrelgelser ved tjenestegjøring i de britiske styrker eller i sivilt krigsarbeid på britisk territorium. Da det ikke vil være mulig å takke hver enkelt av de frivillige, tillater jeg meg med den norske regjerings billigelse å sende Deres Majestet dette brev, idet jeg håper at det vil behage Dem å tillate det offentliggjort, så Deres undersåtter kan få vite at de av dem som frivillig ytet mitt land sine tjenester i nødens stund, ikke er blitt glemt av dem som de hjalp fram til seier. Jeg har den ære å forbli, med den største aktelse, Deres Majestets ærbødigste, underdanigste tjener.”

Svarbrevet fra Kong Haakon lød slik:

“Bygdøy kongsgård, 6. september 1946. Herr ambassadør. Det er med stor glede jeg har mottatt Deres skriv av 20. august, hvori De har den godhet, på Deres regjerings vegne, å fremføre dennes takk til de norske borgere som gjorde frivillig tjeneste i de britiske styrker eller i sivilt krigsarbeid på britisk territorium under den siste krig. Idet jeg takker Dem for denne meddelelse, som jeg gjerne vil tillate offentliggjort, vil jeg samtidig på min side få uttale min egen og mitt folks dype takknemlighet for den store bistand Det britiske samveldet så uforbeholdent ytet Norge i dets tunge kamp, og som gjorde det naturlig at mine landsmenn deltok i de britiske krigsanstrelgelser så langt det var mulig. Deres hengivne Haakon R.”

Denne brevvekslingen etterlater ingen tvil om forholdet mellom Norge og England - det fantes overhodet ingen allianse! Om Norge som stat var krigførende, ville nordmenn som befant seg i England naturlig ha blitt innrullert under norsk kommando.

Norge var ikke i krig. Norge var heller ikke alliert med en fremmed makt. De landflyktige landsmenn måtte derfor gjøre sin innsats i de britiske styrkene - som frivillige! Dette gjelder samtlige av de krigsaktive nordmenn - i et antall som gjør det "praktisk umulig å takke hver enkelt" som Collier skriver. Var Englands "hjelp" til den norske regjeringens arbeid et utslag av en forpliktende allianse? Kongens formulering om den hjelp England "uforbeholdent ytet" tyder ikke på det. Det er snarere et uttrykk for takknemlighet over hjelp som ble gitt uavhengig av den manglende alliansen.

Avslutningsvis en liten kuriositet: Da den engelske kongen holdt sin tradisjonelle juletale over radioen i 1944, sendte han samtidig en hilsen til Storbritannias allierte, og nevnte alle disse landene ved navn. Norge var ikke blant dem!

Konklusjon:

Norge var ikke alliert med noen annen nasjon under krigen. Dette bevises både gjennom de skriftlige vitnesbyrd som er avgitt av både regjeringsmedlemmer og deres rådgivere, i det faktum at det ikke forligger noen allianseavtale, og i det faktum at en landflyktig regjering - med eller uten Elverumsfullmakt - ikke har adgang etter internasjonal folkerett til å inngå slike allianser.

7) Var Norge som stat krigførende?

Enkelte har hevdet at det kun var 6. divisjon - den eneste norske avdeling som fortsatt var i aktiv kamp - som kapitulerte den 10. juni 1940. En del av uenigheten dreier seg blant annet om den tyske avtaletekstens "Die gesamtten norwegischen Streitkräfte legen die Waffen nieder". De som hevder at Norge fortsatte krigen, henviser til at "die gesamtten" her betyr: "De samlede" - altså kun de enheter som sto under kommando. Enhver med kjennskap til det tyske språk vet imidlertid at det kun finnes én forståelse av den tyske ordet gesamtten, nemlig: Samtlige! Det var altså hele forsvarsmakten som kapitulerte. I tillegg inneholder avtalens § 9 følgende: "I tvilstilfelle blir den tyske tekst lagt til grunn".

Om det nå var slik at bare "de samlede" styrkene overgav seg - hva var da dagsordren til de øvrige enheter og spredte soldater som regjeringen og overkommandoen fortsatt mente befant seg i krig? Når ble den gitt? Hvor er den referert? Desto viktigere - om en slik dagsordre ikke ble gitt - hvordan kunne regjeringen da forvente at den norske befolkning skulle forstå at kapitulasjonen bare var delvis og ikke total? Og om kapitulasjonen bare gjaldt 6. divisjon - hvorfor trengte den da å kapitulere? Den hadde jo allerede kapitulert på Bjørnefjell! Og hvordan kunne 6. divisjon i så fall gis slike fullmakter som det refereres til i kapitulasjonsavtalen? Kapitulasjonsavtalen ble fra norsk side underskrevet av Roscher-Nielsen. Ville Roscher-Nielsen undertegnet en kapitulasjonsavtale som påla samtlige norske stridskrefter å legge ned våpnene, samt godta de klausuler som inneholder ordre om fullstendig demobilisering om han virkelig kom i den tro at han kun skulle overgi 6. divisjon?

Følgende sitater etterlevner heller ingen tvil om Norges stilling i og med kapitulasjonen i 1940:

Susquahanna University studies, USA - 6. mai 1959, side 49:

«Norway, as such, was out of the active war.»

I Undersøkelseskommissjonens bilagsbind II, side 308 står det at general Otto Ruge under regjeringskonferansen 6. juni 1940 foreslo å «**avtakke, dimittere og sende hjem våre soldater samt å meddele tyskerne at vi hadde oppgitt kampen**».

Statsrådsprotokollen fra statsråd hos Kongen 7. juni 1940 kl. 14:00, side 4:

«..... vil være håpløst for Norge å fortsette krigen».

(Legg merke til at ordet krigen brukes - og ikke kampene! Det er altså krigen som avsluttes, og ikke 6. divisjons kamper på Narvikfronten.)

Tidligere statsråd Nils Hjelmtvedt i sin bok «Vekstår og Vargtid» side 188:

«.....vi er ganske visst overvunnet militært.»

Tidligere utenriksminister Trygve Lie i boken «Leve eller dø», side 254:

«De militære styrker vi hadde hatt, eksisterte ikke mer.»

Telegram av 8. juni 1940 kl. 15:04 til den norske Stockholmslegasjon, fra general Ruge, J. nr. 01048 UL 1940:

«Kongen og regjeringen har forlatt landet og har gitt meg ordre til å innstille fiendtlighetene».

General Otto Ruge i «Krigens dagbok II», side 115:

«Det er enighet om at vår militære motstand opphører i kveld kl. 24:00».
(Det refereres her til 9. juni 1940, dvs. at kapitulasjonen var effektiv fra og med 10. juni 1940. Norge var da ikke lenger i krig!)

Ruges vitneprov i Skanckesaken, referert i Arbeiderbladet 28. 11. 1947:

«Når en skulle kapitulere på dette tidspunkt, måtte det skje uten betingelser fra norsk side ... Jeg kapitulerte i egenskap av norsk forsvarssjef.»

Den kjente motstands- og presse mannen, redaktør C. Christensen, i «De heiste flagget», side 114:

«... affæren illustrerer Nygaardsvoldregjeringen som ikke krigførende».

Historikeren og Linge-offiseren Svein Blindheim i avisen «Dag og Tid» nr. 36, torsdag 10. september 1981:

«At krigen var slutt og Norge effektivt okkupert i samsvar med folkeretten i og med kapitulasjonsavtalen 10. juni 1940 er udiskutabelt».

Statsminister Nygaardsvold i radiotale fra London 25. juni 1940, gjengitt i «Ny norsk Kvitbok» side 23:

« Vi mente imidlertid at vi hadde plikter på oss å forsøke om det ikke skulle være noen som helst mulighet for at i allefall en liten del av Norge kunne bli bevart for norsk administrasjon og norsk selvstyre. Men Tyskland ga oss ikke engang svar. Det sto da ingen annen utvei åpen enn å nedlegge våpnene og sende våre tapre offiserer og soldater hjem. Jeg vet at denne beslutning var et hardt slag for alle disse.»

Om det fortsatt hersket krigstilstand - hvorfor vendte de ca 5000 - 6000 norske soldatene og offiserene som hadde flyktet over grensen, tilbake fra sin internering i Sverige for å la seg avvæpne og dimittere av stedlige tyske kommandanter? Dette var jo de eneste gjenværende styrker regjeringen disponerte! Tilbakekomsten var endog tilskyndet av Nygaardsvoldregjeringen gjennom en henvendelse fra Den norske legasjon i Stockholm til den svenske forsvarsstaben! Om det fortsatt hersket krigstilstand ville vel deres frivillige tilbakekomst og avlagte ed om ikke å gripe til våpen mot Tyskland igjen være høyforræderi? Det samme ville vel Ruges frivillige krigsfangenskap være? Om Norge som stat fortsatt befant seg i krig - hvilken skandale ville det da ikke være at Norges forsvarssjef frivillig henvendte seg til tyskerne og lot seg internere??? At Ruge - i motsetning til de øvrige norske offiserer - ble internert i "ærefullt krigsfangenskap", skyldes Ruges personlige syn. Han mente at Norge ville beholde mer av sin våpenære dersom landets øverste militære sjef ikke signerte på en avtale som forpliktet ham til "ikke å ta opp kampen igjen", slik de øvrige militære gjorde etter kapitulasjonen. Ruge ville heller ikke følge regjeringen og Kongen over til England, fordi han - som forsvarssjef - ville bli i landet og iverksette regjeringens beslutning om innstilling av kampene og oppløsningen av forsvaret.

Kapitulasjonsavtalen ble også et moment i rettssaken mot Quislingregjeringens kirke- og undervisningsminister R. Skancke. Under rettssaken ble tidligere statsminister Nygaardsvold, tidligere forsvarsminister Ljungberg og tidligere utenriksminister Koht stevnet som vitner. Alle tre benektet - under ed - å ha sett kapitulasjonsdokumentet fra 1940, og medvirket derfor direkte til at aktoratets påstand om at Skanckes ministertid var for «bistand til fienden» å regne, ettersom Norge da angivelig skulle ha vært i krig med Tyskland etter sommeren 1940.

Noen måneder etter at disse tidligere ministrene hadde gitt sine vitneforklaringer i retten, skrev høyesterettsadvokat dr. juris. J. Øvergaard til UD med forespørsel om hvorvidt kapitulasjonsavtalen ble oversendt til London, og hvem som eventuelt fikk se den. Utenriksdepartementet svarer i sitt brev:

«Oslo 21. februar 1948. Det Kgl. Utenriksdepartement.

Ved besvarelse bes oppgitt: J. Nr. 5614/48.

Herr Høyesterettsadvokat dr. jur. J. Øvergaard, Pilestredet 10, Oslo.

Minister Skancke - kapitulasjonsoverenskomsten av 1940.

Under henvisning til Deres brev av 18. februar d. å. har jeg den ære å meddele at den Kgl. Norske Legasjon i Stockholm, Avdeling B, den 6. juli 1940 sendte et strengt fortrolig brev (nr. 156) med kurer til Utenriksdepartementet i London. Med brevet fulgte avskrift av General Ruges brev av 12. juni 1940 til legasjonen i Stockholm samt følgende bilag:

1. Avskrift av overenskomsten mellom den norske overkommando og «den tyske overkommando i Norge», datert 10. juni 1940.

2. Avskrift av General Ruges brev til avdelingene med orientering om «æresord» og

3. Avskrift av Generalens telegramveksling med den tyske overkommando.

Legitimasjonsbrev med de nevnte bilag ble mottatt av Utenriksdepartementet i London

7. august 1940 og journalisert samme dag (j. nr. 1147/40). Legasjonens brev bærer

påtegning (ved signatur) om at det er sett av følgende personer: Statsminister Johan

Nygaardsvold (J. N.), forsvarsminister Ljungberg (L.J.) og utenriksminister Halvdan

Koht (H. K.). Brevet med bilag beror nå i Utenriksdepartementets herværende arkiv.

For Utenriksministeren (s.) Rolf Andersen, (s.) Erik Dons.»

Under rettsforhandlingene:

Nygaardsvold: «Jeg har aldri sett kapitulasjonsavtalen av 10. juni 1940, hverken i London eller etter at jeg kom hjem».

Ljungberg: «Jeg har ikke før i dag sett avtalen som ble sluttet».

Koht: «Jeg kan ikke huske å ha sett kapitulasjonsavtalen, hverken i London eller senere».

Da et ukeblad i 1963 ba Koht om å forklare seg, forklarte han seg slik:

«Herr bladstyrar! Når eg ein gong har sagt at eg ikkje hadde sett kapitulasjonsakta frå general Ruge, og påskrifta mi på brevet viser at eg har sett det, så kan vel ikkje det ha noko anna forklaring enn at eg hadde gløymt det. Sia eg ikkje var i Noreg da kapitulasjonen gikk for seg, kan eg vel ikkje ha sett dokumentet før ein eller annan gong etterpå. No i det minste veit eg ikkje meir å seia um dette. Vørsamt Halvdan Koht. Lysaker, 16. 9. 1963.»

Det Koht velger å kalle en kapitulasjonsakt «frå general Ruge», er en kapitulasjonsavtale undertegnet på vegne av den norske overkommando, etter ordre fra den norske regjering - med Nygaardsvold som sjef!

De samme regjeringsmedlemmer som beordret kapitulasjonen i 1940, og siden kvitterte for gjennomsyn av avtalen i London under krigen, løy altså - under ed - under en landssviksak i 1948, med den uunngåelige følge at tiltalte ble henrettet. Tiltalens innhold ville neppe ha medført dødsstraff om tiltakene Skancke sto tiltalt for å ha iverksatt ikke kunne settes i sammenheng med «bistand til fienden».

Tidligere forsvarsminister Ljunberg uttalte endog i samme rettsak at han ikke:

“kunne huske at det i hans Englandstid som forsvarsminister (fram til 20. mars 1942, forf. anm.) ble foretatt selvstendige norske krigsoperasjoner.” (Aftenpostens referat av 28. 11. 1947)

Det er også interessant å analysere hvilke informasjonen den norske befolkning - og derav også de senere frivillige på tysk side - hadde å forholde seg til av informasjon: (Det nøyaktige innholdet i kapitulasjonsavtalen kjente de jo ikke) Vi har nevnt det faktum at norske offiserer som reiste over grensen til Sverige under kampene i Norge, frivillig vendte tilbake til det tysk-kontrollerte Norge etter kapitulasjonen i juni - enn absurd og landsforrædersk handling om landet fortsatt var i krig med den nasjon de norske offiserene da ga seg i hende til. I tillegg ga referatene i mediene ikke særlig rom for misforståelser:

Harald Holthe, høyesterettsadvokat, rådgiver for Stortinget i folkerettslige spørsmål, og Fylkesmann i Nord-Trøndelag fra 1945, skrev en artikkel som sto på trykk i Dagsposten i Trondheim og Tidens Tegn i Oslo både 4. og 6. august 1940. Her hevdet han med tyngde at krigstilstanden som var oppstått mellom Norge og Tyskland ved det tyske angrepet 9. april, var opphevet samme år ved den norske kapitulasjon i juni, da Norge som stat la våpnene ned:

«Norge kom i krig med Tyskland den 9. april i år. Krigen opphørte da våpnene i Norge ble nedlagt».

«Om nordmenn i utlandet velger å gå til krig for Storbritannia er en frivillig sak. Norge som stat bindes ikke.»

«Hverken Kongen eller Regjeringen Nygaardsvold er berettiget til å la den norske stat være krigførende for Storbritannias sak».

Dagbladet 10. juni 1940, under overskriften «Fred i Norge»:

«I to måneder har krigstilstanden vart og den norske overkommando gir nu efter for den tyske overmakten. Ulykkelige omstendigheter gjorde at forhandlingene like efter okkupasjonen i april ikke førte til noe resultat. I aktivt samarbeid med de tyske myndigheter må nu folket ta følgene av den nye stilling».

Aftenposten 14. juni 1940:

«Hele landet er okkupert, og dette okkuperte Norge befinner seg altså ikke lenger i krig med Tyskland».

Lofotpostens førstesideoppslag 10. juni 1940:
(Med sort sørgerand rundt førstesiden)

«Norge har nedlagt våbnene»

Som en oppsummering av konklusjonene vil jeg hevde følgende resonnement:

En landflyktig statsmakt - med eller uten fullmakter fra sitt lands nasjonalforsamling - har ikke adgang til å inngå allianser eller gi lover innenfor strafferettens område, hverken med hjemmel i Grunnloven eller internasjonal folkerett. Om internasjonal folkerett likevel skulle ha åpnet for at en landflyktig statsmakt skulle kunne inngå slike allianser, hadde likevel ikke regjeringen Nygaardsvold mulighet til å føre krigen videre gjennom å inngå slike allianser, jfr. betingelsene i den norsk-tyske kapitulasjonsavtalen av 10. juni 1940.

Om den landflyktige statsmakt likevel skulle ha adgang til å gi lover innenfor strafferettens område, kan den etter henholdsvis Grunnloven, internasjonal folkerett og internasjonale menneskerettskonvensjoner, ikke gi lover tilbakevirkende kraft, og heller ikke pålegge befolkningen innenfor det okkuperte området å etterleve disse lovene, dersom disse er i strid med okkupantens egne bestemmelser.

Avslutningsvis vil jeg gi noen eksempler på hvordan historiens fakta i lett omskrivning kan forandre hele innholdet og muliggjøre konklusjoner av en helt annen karakter en man kunne med det opprinnelige innholdet. Her har endog noen av våre ledende historikere forbrutt seg. Følgende enkelttekstempler skulle være nok:

I ordvekslingen mellom utenriksminister Koht og den tyske sendemannen Bräuer våren 1940, har både professor Grimnes og Hjemmefrontmusèets leder Arnfinn Moland i ulike publikasjoner byttet ut ordet "**kamp**" med "**krig**". Dette kan virke som en uskyldig omskrivning - hadde det ikke vært for at disse to begrepene har ulikt innhold og ulik konsekvens i forhold til internasjonal folkerett. Og hvis de likevel blir oppfattet som det samme - hvorfor har da disse to fremtredende historikere - uavhengig av hverandre - valgt å forandre nettopp dette ene ordet?

Etter kapitulasjonen følte general Ruge at Norge hadde mistet mye av sin våpenære. I sin proklamasjon etter kapitulasjonen i juni 1940 understreker han at det tross alt fortsatt er med nordmenn ved andre avsnitt - og skriver: "**Krigen fortsetter på andre avsnitt, og der er nordmenn med.**" Professor Magne Skodvin har forandret dette til: "**og der er Norge med**". Ved å forandre ordet "nordmenn" til "Norge" har innholdet dreiet over fra å være en beskrivelse av individuelle nordmenns innsats som frivillige i andre lands avdelinger, til å beskrive staten Norge som fortsatt krigførende. En ikke helt ubetydelig omskrivning?

Kong Haakons proklamasjon ved avreisen til London inneholdt et ønske om å fortsette kampen for Norges "**selvstendige liv**". I en heller lettvinnt omskrivning ble dette i enkelte medier til Norges "**selvstendighetskrig**", en omskrivning som endog ble benyttet som bevis under rettsoppgjøret, og som fortsatt lever i enkelte historikers gjengivelser av denne proklamasjonen!

Skadevirkningene av den bistand norske arbeidere ytet tyskerne, er kanskje best illustrert gjennom gjenoppbyggingen av Værnes flyplass utenfor Trondheim, som etter omfattende bombing var ubrukelig som militær operasjonsbase. Med de kommunale myndigheters velsignelse, ble norske arbeidere igangsatt med gjenoppbyggingsarbeid for å etablere Værnes som midtnorsk operasjonssenter for det tyske luftvåpenet - mens kampene ennå pågikk! Tyske fly kunne deretter ta i bruk flyplassen, og sikret seg raskt luftherredømmet over området, med de betydninger dette fikk for utfallet av kampene i regionen. Norske tropper ble altså bombet av tyske fly som tok av fra Værnes, muligjort gjennom den godt betalte innsatsen til en stor gruppe norske arbeidere. Mot de norske styrkene i innlandet ble også Fornebu en uvurderlig faktor i de tyske operasjoner. Engelske bombefly bombet Fornebu flere netter på rad, bare for å oppleve at norske arbeidere - utsendt av Oslo formannskap - reparerte skadene tidlig neste morgen. 28 000 NS-medlemmer ble dømt ene og alene for det forhold at de var betalende medlemmer av Nasjonal Samling. Som hovedargument hevdet aktoratet at «Norge var i krig med Tyskland, og at medlemsskap i NS derav var i strid med norske, nasjonale interesser». Burde ikke 200 000 arbeidere ha forstått at det å opprettholde tyskernes forsvarsmessige styrke ved sitt arbeid på kystfort, flyplasser, o.l. var «i strid med norske, nasjonale interesser»? Hvorfor straffeforfulgte man ikke disse for brudd på § 86? Kan det ha vært en medvirkende årsak at man ikke ønsket å suspendere 200 000 arbeideres stemmerett foran Stortingsvalget i november 1945? Arbeiderpartiet fikk ved dette valget 609 368 stemmer. Det er ikke vanskelig å se hvilke utslag en fradømmelse av stemmeretten overfor en gruppe på 200 000 arbeidere ville få for Arbeiderpartiet - selv om alle neppe stemte på det samme partiet. Sivile rettighetstap for disse ville uansett unektelig ha rokket ved venstresidens styrke i dette valget. Men om ikke slik aktiv bistand kvalifiserte til straff, hvorfor straffeforfulgte man da 28 000 passive NS-folk? En gruppe hvor mer enn halvparten meldte seg inn i partiet tre år før Landssvikanordningen ble vedtatt i 1944 og medlemskap i NS derav ble straffbart!?

Konklusjon:

Beslutningen om påtaleunntatelse i spørsmålet om frivillige tyskerarbeidere, viser at en stor del av rettsoppgjørets drivende kraft var hevntørst, og ikke jus. Denne hevntørsten ga seg utslag i rettslig forfølgelse og straff for titusener av mennesker som etter all sannsynlighet overhodet ikke hadde "ytt fienden bistand".

En kvinne i Follo, enke og forsørger av fire barn, ble idømt inndragelse av 90 000 kroner for tre forhold: Innbetaling av 150 kroner i støtte til frontkjemperkontoret, medlemskap i NS under krigen, samt for å ha anmeldt en nabo for å være i ulovlig besittelse av en radio. En bot som i dagens kroneverdi tilsvarer 1,3 millioner kroner, og som førte til at enken mistet alt hun eide. Til sammenligning fikk Aftenpostenkonsernet, som hadde tjent store penger på oppdrag for tyskerne, herunder trykkingen og distribusjonen av Deutsche Zeitung in Norwegen en bot på kr. 100 000. Avisens samlede omsetning under krigen var hele 60 900 000. Arbeidere som bygde tyske forsvarsanlegg ble ikke straffeforfulgt. Unge gutter som satte livet på spill ved fronten i håp om å kunne redde sitt land ble dømt som landssvikere og fratatt eiendom, arbeid og sivile rettigheter. Norske entrepenører som ble millionærer på de store oppdragsmengdene fra den tyske forsvarsmakt ble kun unntaksvis straffeforfulgt. Var ikke frivillig tyskerarbeid en straffbar handling etter den samme paragraf man dømte de passive NS-medlemmene etter?

Et paradoks vedrørende spørsmålet om tyskerarbeiderne tør også være kjent: NS' reguleringslov av 22. februar 1943 vedrørende den nasjonale arbeidsinnsats skulle sørge for arbeidskraft til formål av nasjonal interesse, fortrinnsvis i jord- og skogbruk. Da tyskerne rekrutterte nær halvparten av disse til arbeid på tyske anlegg, protesterte ikke arbeiderne - det kom heller ingen parole fra Hjemmefronten som tok avstand fra dette. De eneste protestene kom fra Quisling, som protesterte mot at innkalte norske arbeidere skulle benyttes til bygging og vedlikehold av tyske militære anlegg! Sammenlignet med tyskerarbeiderne, hvor man vanskelig kan se andre motiver enn god lønn og lettere tilgang på rasjonerte varer, blir det absurd at NS-medlemmene i så stor grad ble dømt som landssvikere. Det å svike sitt land står for de fleste som noe av det skammeligste et menneske kan gjøre. En skulle derfor anta at domstolene utviste en viss varsomhet i behandlingen av de tiltalene som forelå på nettopp et slikt grunnlag, i tillegg til å stille strenge krav om ugjendrivelige bevis for bevisst og overlagt forræderi fra vedkommendes side.

Tyskerarbeiderne ble altså ikke straffedømt - med mindre de også hadde vært medlem av Nasjonal Samling - noe svært få av dem var. En 18 år gammel jente ble dømt som landssviker for sitt passive medlemskap i NS. Det er skremmende å tenke på hva historien kan trekke av konklusjoner av dette, konklusjoner som utgjør fundamentet i den lærdom som skal formidles til nye generasjoner: En voksen, norsk mann som monterer tyske kanoner på norsk territorium for god betaling, tobakk og brennevin er ikke landssviker. En 18 år gammel jente som betaler to kroner i året i kontingent til et parti, er det. Absurditeten i utslagene og konklusjonene av det norske rettsoppgjøret er så store at dette i seg selv må være grunnen til at rettsoppgjøret ikke vekker sterkere reaksjoner i de etterkommende slekter. Er løgner stor nok, aksepteres den som sannhet.

8) Tyskerarbeiderne - strafferett eller politikk?

Tyskerarbeiderne og de norske entrepenørene bygde tyske festningsverk, flyplasser, kystfort, kanonstillinger, mannskapsbrakker, etc. Tiltak som befestet tyskernes posisjon i landet, og vanskeliggjorde en frigjøring med militære midler. NS søkte med politiske midler å oppheve den tyske okkupasjonen, tyskerarbeiderne hjalp tyskerne å bygge festningsverk for å forlenge okkupasjonen av Norge. NS-medlemmene ble dømt for landssvik, tyskerarbeiderne ble ikke engang tiltalt.

De fleste dommene mot NS-folk ble idømt på grunnlag av Landssvikanordningen av 1944 og for brudd på straffelovens § 86, som omhandler «bistand til fienden». Samtlige juridiske analyser av begrepet «bistand til fienden» som er foretatt etter krigen konkluderer med at enhver som skal rammes av denne paragraf, må ha gjort seg skyldig i særdeles aktiv og ensrettet bistand til en definert fiende. Handlingen må samtidig være av en utstrekning og art som beviselig har vært til ubotelig eller varig skade for landets og dets konstitusjons evne til å opprettholde sin frihet og selvstendighet. Om man benytter denne paragraf til også å dømme passive medlemmer av et kollaborasjonsparti, mennesker som ikke har gjort seg skyldig i annet enn å innbetale en årlig kontingent til det partiet de sympatiserer med, kriminaliserer man samtidig størsteparten av det norske folk. Bare det å ha forklart veien til et tysk kompani som leter etter sitt innkvarteringssted ville kvalifisere til straff etter en slik fortolkning av nevnte paragraf. Om man tar utgangspunkt i det premiss det norske rettsapparat la til grunn, vil en som solgte mat eller på annen måte skaffet forsyninger til de tyske soldatene ha gjort seg skyldig i større bistand til fienden enn en som kun sto som passivt medlem av NS. Når man samtidig vet at nevnte paragraf ikke ble benyttet til å rettsforfølge tyskerarbeiderne, blir det hele absurd.

Enhver rettsstat som tilstreber rettferdighet kan ikke fravike «likhet for loven» som et av de mest sentrale grunnprinsipper i sitt virke. Man snakker selvsagt ikke her om den gruppe mennesker som ble tvangsutskrevet til arbeid for okkupasjonsmakten. Disse risikerte harde represalier mot seg og sin familie om de nektet å møte. Man snakker derimot om de rundt regnet 200 000 norske arbeidere som frivillig hadde sitt daglige virke i tyskernes tjeneste, ofte til dobbel lønn av hva de ville ha fått under normale forhold. Disse arbeidet i stor utstrekning på militære anlegg som flyplasser, kystfort, festninger og ulike mannskapsleire. De bidro altså i høyeste grad til å holde den tyske hærmakt operativ og de ulike militære anlegg forsvarsdyktige. Under tysk ledelse bygget og vedlikeholdt de støttepunkter som den tyske okkupasjonsmakt var sterkt avhengig av, og ble en uunnværlig faktor i det daglige arbeid for å styrke det tyske forsvaret av norsk territorium. «Festung Norwegen» med dens lange kystlinje var etterhvert befestet med mer enn 2 500 kanoner av ulike kalibre, i stor grad montert og vedlikeholdt av norsk, frivillig arbeidskraft. I tillegg til den gode lønnen mottok de ofte ekstra goder i form av rasjonerte varer som brennevin og tobakk.

Det er også legitimt å spørre: Hvilken bistand kan de passive medlemmene ha ytt okkupasjonsmakten ved å stå som medlemmer av et parti bygget opp etter førerprinsippet, hvor medlemmenes mulighet for å påvirke partiets daglige politikk jo er minimal? At de blir oppfattet som en slags «moralsk støtte», eller at de skal ha gitt en slags legitimitet til Quislingstyret ved sitt blotte medlemsskap blir absurd når en tenker på straffeutmålingene og den sosiale katastrofen en slik tiltale og dom medførte. Et passivt medlemsskap i det partiet man selv anså for å tjene Norges interesser i en vanskelig okkupasjonstid, kan umulig i seg selv kvalifisere til fengselsstraff, økonomisk ruin, tap av sivilrettslige rettigheter og 60 år med sosial fordømmelse.

Avisen Nordlys 11. juni 1940:

Etter to måneders forsvar har våre tapre soldater måttet legge våpnene ned, og den som ga ordren var Norges fremste og tapreste soldat, general Ruge».

Kan man så føre en krig etter en kapitulasjon? I Haagreglementet, ratifisert av Norge i 1907, står det under Overgivelse, Kap. IV artikkel 35:

«Kapitulasjon innebærer krigens opphør.»

Krigen kan imidlertid også opphøre ved andre forhold:

Professor ved Helsingfors universitet, dr. juris. Erik Castrèn, i "The present law of war and neutrality" side 132:

"A war may be ended in three different ways: Through subjugation, simple cessation of hostilities, or the conclusion of a peace treaty".

Professor Frede Castberg i "Folkerett" side 190:

"Krigen kan også opphøre ved at den rent faktisk ebber ut, idet fiendtlighetene innstilles. At det da ikke blir sluttet en fredstraktat, kan ganske visst ikke betraktes som normalt, men det kan ikke medføre at krigstilstanden anses for å vedvare ubegrenset, uansett den faktiske situasjon".

Professor dr. Frantz von Liszt i "Völkerrecht" side 213:

"Der Kriegszustand kann ohne Friedensvertrag aufhören, durch Einstellung der Feindseligkeiten von beiden Seiten".

Statsråd Meisdalshagen i Arbeiderbladet 6. april 1948:

"Vi hører til i første gruppe, sammen med Sverige og Portugal, slike land som ikke har vært krigførende."

Det er nå alminnelig kjent at kronprins Olav ville bli igjen i Norge da Kongen og regjeringen forlot Norge i juni 1940. Ville den fremtidige konge unndra seg de plikter som en fortsatt krigføring ville bringe med seg? Ville kronprinsen bli igjen for å overgi seg til landets fiende under en krig? Eller ville han - i erkjennelsen av at krigen var over - bli igjen for å gjøre en innsats for land og folk, i den vanskelige okkupasjonstiden som nå lå foran dem? Svaret gir seg vel selv!

Daværende kong Olav bekreftet selv ønsket om å bli igjen i boken "Kongen som sa nei" av Heradstveit, side 75. Det samme bekrefter tidligere statsråd Hjemtveit i boken "Vekstår og vargtid", side 179. I statsrådsprotokollen av 7. juni 1940 er dette også anmerket.

Konklusjon:

Norge som stat var ikke krigførende etter kapitulasjonen 10. juni 1940. Ergo fantes det heller ingen fiende å bistå etter § 86.